

УДК 338.2

DOI: 10.30857/2413-0117.2020.3.8

Альона М. Ковальчук

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

**ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОТИВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ**

Стійкий розвиток підприємств потребує високого ступеня їх захищеності. Управління економічною безпекою є однією з основних підсистем управління підприємства, проте в динамічному середовищі така система потребує вдосконалення та оновлення відповідно до сучасних реалій. Необхідність формування детермінантів управління економічної безпеки підприємства виникає з усвідомленням того, що систему потрібно вдосконалювати. Таким напрямом в економічній безпеці може стати мотиваційне управління. Метою статті є комплексне дослідження основних детермінант забезпечення мотиваційного управління економічною безпекою підприємств в умовах стійкого розвитку. Дослідження здійснювалось із використанням таких наукових методів: аналізу та узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності понять «економічна безпека підприємства», «управління економічною безпекою»; графічний метод для представлення детермінантів розвитку економічних явищ; групування та побудови основних детермінантів мотиваційного управління економічною безпекою підприємства. У статті розглянуто основні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства та системи управління економічною безпекою. Описано основні умови, причини та фактори мотиваційного управління економічною безпекою підприємства. Визначено детермінанти розвитку підприємства в контексті мотиваційного управління економічною безпекою. Розгляд основних умов, причин та факторів як детермінантів мотиваційного управління економічної безпеки свідчить про їх взаємозв'язки. За визначеними детермінантами в подальших дослідженнях ми можемо описати основні процеси управління економічною безпекою підприємства.

Ключові слова: умови; фактори; детермінанти; економічна безпека; управління економічною безпекою; підприємство; стійкий розвиток.

Алена Н. Ковальчук

Национальный авиационный университет, г. Киев, Украина

**ДЕТЕРМИНАНТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ МОТИВАЦИОННОГО УПРАВЛЕНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ
УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ**

Устойчивое развитие предприятий требует высокой степени их защищённости. Управление экономической безопасностью является одной из основных подсистем управления предприятия, однако в динамичной среде такая система нуждается в совершенствовании и обновлении в соответствии с современными реалиями. Необходимость формирования детерминант управления экономической безопасностью предприятия возникает с осознанием того, что систему нужно совершенствовать. Таким направлением в экономической безопасности может стать мотивационное управление. Целью статьи является комплексное исследование основных детерминант обеспечения мотивационного управления экономической безопасностью предприятий в условиях устойчивого развития. Исследование осуществлялось с использованием таких научных методов: анализа и обобщения теоретических подходов к определению сущности понятий «экономическая безопасность предприятия», «управление экономической безопасностью»; графический метод для представления детерминант развития экономических явлений;

группировки и построения основных детерминант мотивационного управления экономической безопасностью предприятия. В статье рассмотрены основные подходы к определению сущности экономической безопасности предприятия и системы управления экономической безопасностью. Описаны основные условия, причины и факторы мотивационного управления экономической безопасностью предприятия. Определены детерминанты развития предприятия в контексте мотивационного управления экономической безопасностью. Рассмотрение основных условий, причин и факторов как детерминант мотивационного управления экономической безопасностью свидетельствует об их взаимосвязи. По определённым детерминантам в дальнейших исследованиях мы можем описать основн//ые процессы управления экономической безопасностью предприятия.

Ключевые слова: условия; факторы; детерминанты; экономическая безопасность; управления экономической безопасностью; предприятие; устойчивое развитие.

Alona M. Kovalchuk

National Aviation University, Kyiv, Ukraine

DETERMINANTS OF ENSURING MOTIVATIONAL MANAGEMENT OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

It is argued that sustainable enterprise development implies a high degree of security assurance. Conventionally, economic security management is a core subsystem in the overall enterprise management framework. However, in a dynamic environment, such a system needs to be improved and updated to meet the current realia. Thus, the relevance to shape the determinants of enterprise economic security management arises from the awareness that the system needs to be improved. From this perspective, motivational management can become a driver in ensuring economic security. The purpose of this article is to provide a comprehensive research on the key determinants that affect motivational management issues of enterprise economic security in the context of sustainable development. The research has employed the following scientific methods: analysis and generalization of theoretical approaches to interpreting the content of 'enterprise economic security' and 'economic security management' concepts; a graphical method to present the economic phenomena development factors as well as grouping and identifying the key determinants of motivational management in ensuring enterprise economic security. The study discusses the basic approaches to understanding the nature of enterprise economic security and building the economic security management framework. The findings reveal the principles, rationale and factors behind the paradigm of enterprise economic security motivational management along with presenting the fundamental determinants of business development in the context of motivational management of enterprise economic security. The in-depth analysis of the internal and external environment, underlying causes and factors as determinants of motivational management of economic security bears evidence of their interrelationship. As implications for further research, implementation of selected determinants will contribute to providing insights into basic enterprise economic security management processes.

Keywords: conditions; factors; determinants; economic security; economic security management; enterprise; sustainable development.

Постановка проблеми. В умовах структурних зрушень у економіці країни економічна безпека підприємств є одним із основних умов їх діяльності. Розвиток підприємств потребує розробки нових сучасних адаптивних систем управління економічною безпекою. Для того, щоб сформувати новітні механізми забезпечення належного рівня в першу чергу необхідно провести дослідження визначальних детермінантів мотиваційного

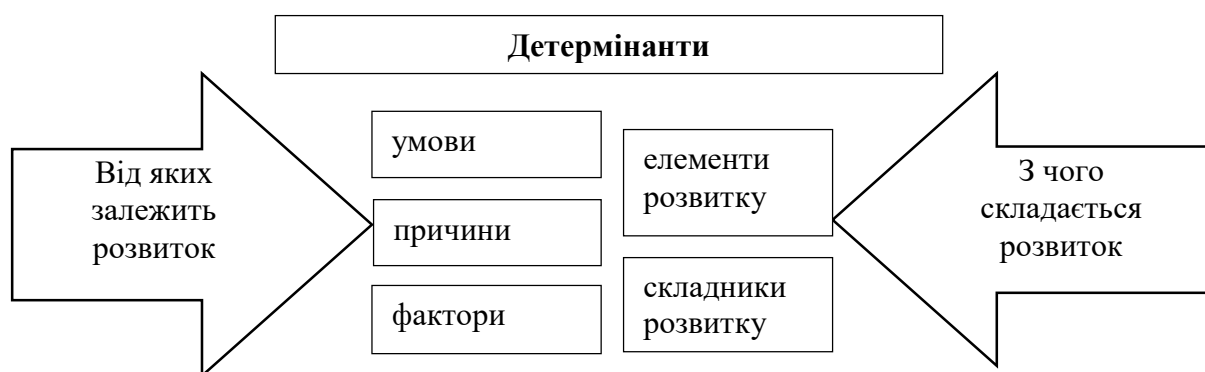
управління економічною безпекою підприємства. Нині проблеми формування детермінант на економічну безпеку є актуальними, оскільки підприємства провадять свою діяльність у певному середовищі, яке прямо чи опосередковано впливає на його діяльність, є джерелом загроз та викликів його економічній безпеці. Такі проблеми потребують від підприємств розробки системи управління економічною безпекою з врахуванням чинників, які на неї впливають та визначають її рівень. Сучасні кризові процеси зумовлюють ведення спрямованої адаптивної діяльності у напрямі забезпечення економічної безпеки підприємств та забезпечення їх стійкого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення сутності дефініції «економічна безпека підприємства» та її подальших досліджень, зокрема управління та механізми забезпечення були розглянуті у працях таких вчених: О.В. Ареф'єва, І.М. Мягих, Н.Ю. Єршова, М.О. Ткаченко, В.О. Гаркуша, І.В. Колодяжна, А.М. Штангрет, В.В. Прохорова. У той же час визначення основних чинників забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства досліджували К.О. Утенкова, О.В. Ареф'єва, І.М. Мягих, М.С. Шкода, Ю.М. Барташевська. Проте, залишаються не сформовані основні умови та причини управління економічною безпекою підприємства. В сучасному динамічному науковому середовищі детермінанти мотиваційного управління економічною безпекою підприємства потребують детального розгляду та систематизації.

Мета статті. Метою статті є комплексне дослідження основних детермінант забезпечення мотиваційного управління економічною безпекою підприємств в умовах стійкого розвитку

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Дослідження детермінант мотиваційного управління економічною безпекою підприємства слід розпочати із визначення детермінованості процесів соціально-економічних систем, які ґрунтуються на принципах детермінізму, відповідно до якого в економіці не існує випадкових явищ, адже всі вони зумовлені певними факторами та причинами.

Детермінізм визначається причинністю як сукупністю обставин, що передують наслідку та викликають його [1]. У науковій економічній літературі детермінанти розвитку розглядають з позицій залежності та складу розвитку.

Джерело: побудовано на основі [2].

Рис. 1. Детермінанти розвитку економічних явищ

С. Дробот визначає, що «детермінантом є визначальний чинник, який здійснює конструктивний або деструктивний вплив на перебіг та результати розвитку соціально-економічної системи, врахування якого є обов'язковим для досягнення мети поточного або стратегічного управління, спрямованого на активізацію розвитку певного типу» [1]. Ми ж

розглянемо детермінанти мотиваційного управління економічною безпекою з позиції умов, причин та факторів, від яких це управління залежить.

Дослідження детермінант забезпечення мотиваційного управління економічною безпекою підприємств в умовах стійкого розвитку доцільно розпочати із розгляду та аналізу поняття «економічна безпека підприємства». Зауважимо, що сучасні підходи до визначення поняття є досить широкими та включають у себе різні аспекти. Розглянемо детальніше деякі із них.

О. Ареф'єва, І. Мягких та М. Шкода розглядають економічну безпеку як «практичну категорію, яка описує стан країни, захист соціально-економічних відносин на всіх рівнях, тому економічну безпеку підприємства слід розуміти як спеціально побудовану систему захисних заходів, метою якої є цілеспрямована і повсякденна забезпеченість безперебійної та економічно ефективної та ефективної роботи підприємства шляхом боротьби з різними видами загрозами та факторів, що впливають на цю діяльність» [3, с. 11].

Колектив авторів Н. Єршова, М. Ткаченко, В. Гаркуша, О. Мірошник, Л. Новак-Каляєва визначають економічну безпеку підприємства як «комплексне поняття, сутність якого полягає в захисті або збереженні стану організації власної діяльності таким чином, щоб забезпечити реалізацію власних інтересів, оптимальне використання ресурсів, збереження та покращення показників рентабельності та ліквідності» [4].

За визначенням І. Колодяжної під терміном «економічна безпека підприємства» розуміється стан захищеності його важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз для забезпечення стабільності та прогресування в сьогоденні та майбутньому» [5, с. 136].

Ю. Барташевська визначає, що під економічною безпекою підприємства розуміється «комплекс заходів, реалізація яких дає змогу забезпечувати економічну стабільність підприємства та його розвиток за невизначеності внутрішнього і зовнішнього середовища та ризику інвестиційної діяльності» [6, с. 190].

О. Ареф'єва та Т. Кузенко вважають, що стан економічної безпеки підприємства відбиває погодженість і збалансованість його інтересів та інтересів суб'єктів зовнішнього середовища, у зв'язку з чим підприємство має враховувати різні інтереси широкого кола контрагентів [7, с. 19].

Науковець А. Штангрет зазначає, що «комплексна система економічної безпеки підприємств – це сукупність взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, спрямованих на ефективне використання наявних ресурсів та ринкових можливостей, забезпечення стійкості та реалізації інтересів, захист від усіх можливих загроз та ризиків» [8]. У своїх дослідженнях систему економічної безпеки підприємства розглядає В. Прохорова, яка наголошує на тому що ця «система – це сукупність взаємопов'язаних елементів, що складають єдине ціле. Вона містить такі складові елементи: суб'єкти безпеки, об'єкти безпеки, механізм забезпечення економічної безпеки» [9, с. 24–25].

Отже, дослідивши запропоновані погляди на економічну безпеку підприємства, бачимо, що усі поняття є водночас схожими та різноплановими, зокрема аналіз розглянутих дефініцій дозволяє зробити висновок, що економічна безпека підприємства розглядається в декількох точках зору:

- як система (В. Прохорова, О. Ареф'єва, І. Мягких, М. Шкода, А. Штангрет);
- як стан (О. Ареф'єва, Т. Кузенко, І. Колодяжна);
- як комплекс заходів (Ю. Барташевська, Н. Єршова, М. Ткаченко, В. Гаркуша, О. Мірошник, Л. Новак-Каляєва).

Невід'ємною складовою економічної безпеки підприємства є її управління. О. Коробчинський визначає систему управління економічною безпекою як «комплекс організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактичних і маркетингових

заходів, спрямованих на кількісну й якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз» [11].

Забезпечення економічної безпеки підприємства має ґрунтуватися на філософії стабільності та розвитку, яка враховує стратегічні інтереси та перспективи кожного окремого суб'єкта на ринку. Розвиток підприємства та його економічна безпека природно пов'язані між собою: якщо підприємство не досягає економічного розвитку, то втрачаються можливості до адаптації та стійкості до внутрішнього та зовнішнього середовища [4].

Розглянувши поняття економічної безпеки підприємства, системи її забезпечення та управління можемо сформулювати основні детермінанти управління економічною безпекою підприємства. Оскільки підприємство постійно перебуває у русі та має прагнути до розвитку, то вважаємо доцільним сформулювати основні детермінанти управління економічною безпекою із умов, причин та факторів, які визначають розвиток.

До тепер головною метою системи управління економічною безпекою підприємства є попередження кризових ситуації і мінімізація впливу негативних факторів на діяльність підприємства [12]. Проте швидкі темпи постійних змін та нові умови функціонування підприємств та економічної безпеки зумовлюють формування мети управління економічною безпекою підприємства.

Вважаємо, що нині основними умовами здійснення управління економічною безпекою підприємства є: законність та відповідальність; орієнтованість на результат; економічна самостійність; рентабельність; адаптивність невизначеності та ризику; постійних загроз; вільного доступу до ресурсів; цифровізація суспільства та економіки; галузь діяльності; сезонність; зміни та розвиток.

Усі ці умови середовища у постійному русі та зміні та відповідно можуть доповнюватись або скорочуватись. Зауважимо, що умови здійснення управління економічною безпекою підприємства ми не можемо розділити на внутрішні або зовнішні, оскільки усі вони так чи інакше паралельно знаходяться у внутрішньому та зовнішньому середовищах діяльності підприємства.

Управління економічною безпекою, як і всі сучасні економічні системи, елементи, процеси, повинно адаптуватися до швидких темпів змін та нових загроз невизначеності, які ці зміни несуть із собою. Зокрема зауважимо, що сутність мотиваційного управління економічною безпекою підприємства передбачає не просто забезпечення певного ступня захищеності інтересів, ресурсів підприємства, але й досягнення таких показників, які будуть сприяти та мотивувати підприємство до постійного розвитку. Мотиваційне управління економічною безпекою необхідно розширити не лише до інструментів і методів спонукання до ефективної праці але й тотального стимулювання діяльності підприємства із використанням нових інструментів та елементів управління.

Основними причинами формування та необхідності мотиваційного управління економічною безпекою підприємства є: пошук нових інструментів стимулювання розвитку підприємства; забезпечення належного рівня захищеності інтересів підприємства та його ресурсів; задоволення потреб споживачів та виробників; запобігання існуючим та попередження майбутніх загроз і викликів.

На управління економічною безпекою впливає ряд факторів. Зокрема, до них можна віднести наступні: зміна кон'юнктури ринку; фактори виробництва (тобто ті фактори, які здійснюють безпосередній вплив на діяльність підприємства); державне регулювання діяльності підприємства (що може бути фактором загрози за неефективного регулювання, або стимулювання при належному регулюванні); надійність постачальників сировини та матеріалів; надійний захист комерційної таємниці (захист інформації, інтелектуальної

власності) [13]. Ці фактори по суті відносяться до зовнішнього середовища діяльності підприємства і на деякі з них підприємство не має прямого впливу та залежить від них.

Внутрішніми факторами управління економічною безпекою підприємства є: кваліфікація персоналу та керівництва; вид діяльності та галузь; форма власності та розміри підприємства; фінансовий стан підприємства; маркетингова діяльність; розподіл активів та пасивів та інші.

Вважаємо, що при формуванні системи мотиваційного управління економічною безпекою підприємства в першу чергу необхідно звернути увагу на внутрішні організаційні фактори. Якщо запропонована система управління економічною безпекою має недоліки, необхідно максимально швидко їх ліквідувати у відповідності з вимогами змін у діяльності підприємства.

Залежно від їх суб'єктної обумовленості фактори негативного впливу на економічну безпеку можуть бути суб'єктивними та об'єктивними. Суб'єктивні є наслідком неефективної роботи підприємства в цілому або його працівників (передовсім керівників і функціональних менеджерів). Об'єктивними вважаються негативні впливи, які виникають без участі конкретного підприємства або його окремих працівників [10, 14].

Попередженням нестабільності системи економічної безпеки може бути стратегічне панування, яке спрямоване на перетворення негативного впливу сукупності чинників в систему позитивної взаємодії упорядкованих факторів внутрішнього середовища підприємства. Керуючи чинниками економічної безпеки через стратегічне планування та систему індикаторів, підприємство підвищує ймовірність стійкого зростання й процвітання [15, с. 258].

Діяльність підприємства може мати як прогресивний, так і регресивний характер, тому йому необхідно мати чітку мету діяльності та відповідно до неї забезпечувати економічну безпеку. Отже, доречним буде поділ чинників впливу зовнішнього та внутрішнього середовища економічної безпеки підприємства на конструктивні – чинники, які сприяють розвитку підприємства, та деструктивні – чинники небезпек, які стримують розвиток підприємства. Зазначимо, що деструктивні чинники впливу на економічну безпеку торговельного підприємства за своєю суттю є загрозами, а конструктивні – факторами розвитку [16, с. 253]. Але у процесі розвитку підприємства, забезпечення та гарантування його економічної безпеки можливі випадки, коли відбувається перетворення деструктивних чинників у конструктивні. Деструктивний чинник на певному етапі розвитку підприємства був загрозою, а під час діяльності підприємства стає чинником розвитку. І навпаки, конструктивний чинник під впливом змін стає деструктивним, що позначається на розвитку підприємства.

Загрози, які надходять із зовнішнього простору дестабілізують діяльність підприємства, порушують його стабільність, знижують конкурентоспроможність, підвищують соціальну напругу в колективі при скороченні замовлень і порушенні платіжної дисципліни [16].

На рис. 2 представленні основні детермінанти забезпечення мотиваційного управління економічною безпекою (рис. 2) Розгляд основних умов, причин та факторів як детермінантів мотиваційного управління економічною безпекою свідчить про їх взаємозв'язки. Наприклад, для забезпечення належного рівня захищеності інтересів (2.2) здійснюючи свою діяльність в умовах невизначеності та ризику (1.6) на підприємство конструктивно діють внутрішні (3.1) та зовнішні (3.2) фактори, результатом чого у перспективі є стійкий розвиток підприємства. Тобто за допомогою детермінант ми можемо описати основні процеси управління економічною безпекою підприємства.

Джерело: побудовано автором.

Рис. 2. Детермінанти мотиваційного управління економічною безпекою підприємства

Висновки. Отже, в наслідок проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки: поняття економічної безпеки підприємства у більшості науковців проявляється у трьох напрямках: як стан, як заходи та як система; нові умови провадження господарської діяльності підприємствами зумовлюють перебудову усіх систем забезпечення його діяльності, зокрема й економічної безпеки, що стає причинами посилення мотиваційних складових; метою мотиваційно управління економічною безпекою підприємства є не лише забезпечення належного рівня захисту від загроз, а й досягнення такого рівня захисту інтересів та ресурсів підприємства, який дозволить стати на шлях стійкого розвитку; фактори розвитку управління економічної безпеки підприємства мають діяти лише конструктивно та сприяти розвитку підприємства, інакше із позитивних вони перетворяться на негативні загрози; сформовані детермінанти мотиваційного управління економічною безпекою дозволяють проаналізувати підприємство та визначити стан його економічної безпеки. Перспективами подальших досліджень є розробка системи мотиваційного управління економічною безпекою підприємства із врахуванням визначених детермінант.

References

Література

1. Drobot, S.A. (2018). Sutnist determinantiv rozvytku ta yikh klasyfikatsiia [The essence of the determinants of development and their classification]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu [Scientific Bulletin of Uzhgorod National University], Vol. 22, Part 1, P. 97–100 [in Ukrainian].
1. Дробот С. А. Сутність детермінантів розвитку та їх класифікація / С. А. Дробот // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – Вип. 22, Ч. 1. – С. 97–100.
2. Lopatynskiy, Yu.M., Todoriuk, S.I. (2015). Determinanty staloho rozvytku ahrarnykh pidpryemstv: monohrafiia [Determinants of sustainable development of agrarian enterprises: monograph]. Chernivtsi: Chernivtsi National University. 219 p. [in Ukrainian].
2. Лопатинський Ю. М. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств: монографія / Ю. М. Лопатинський, С. І. Тодорюк; Чернівецький національний університет. – Чернівці, 2015. – 219 с.
3. Arefieva, O.V., Miahkykh, I.M., Shkoda, M.S. (2019). Diagnostics of external environment effects upon enterprise competitive positions in the context of its economic security. Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences, No. 135 (3), P. 8–17.
3. Arefieva O. V. Diagnostics of external environment effects upon enterprise competitive positions in the context of its economic security / O. V. Arefieva, I. M. Miahkykh, M. S. Shkoda // Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences. – 2019. – № 135 (3). – С. 8–17.
4. Yershova, N.Yu., Tkachenko, M.O., Harkusha, V.O., Miroshnyk, O.Yu., Novak-Kaliaieva, L.M. (2019). Ekonomichna bezpeka pidpryemstva: naukovo-praktychni aspekty oblikovo-analitychnoho zabezpechennia [Economic security of the enterprise: scientific and practical aspects of accounting and analytical support]. Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky [Financial and credit activities: problems of theory and practice], No. 2 (29), P. 142–149 [in Ukrainian].
4. Єршова Н. Ю. Економічна безпека підприємства: науково-практичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення / Н. Ю. Єршова, М. О. Ткаченко, В. О. Гаркуша, О. Ю. Мірошник, Л. М. Новак-Каляєва // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2019. – № 2 (29). – С. 142–149.
5. Kolodiazna, I.V., Bukrina, K.A. (2019). Ekonomichna bezpeka v systemi staloho funktsionuvannia pidpryemstva [Economic security in the system of sustainable functioning of the enterprise]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo [Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy], Vol. 23, Part 1, P. 135–140 [in Ukrainian].
5. Колодяжна І. В. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства / І. В. Колодяжна, К. А. Букріна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – Вип. 23, Ч. 1. – С. 135–140.
6. Bartashevskaya, Yu.M. (2016). Ekonomichna bezpeka pidpryemstva: faktory vplyvu ta shliakhy zabezpechennia [Economic security of the enterprise: factors of influence and ways of providing]. Ekonomika i suspilstvo [Economy and society], No. 7, P. 189–194 [in Ukrainian].
6. Барташевська Ю. М. Економічна безпека підприємства: фактори впливу та шляхи забезпечення / Ю. М. Барташевська // Економіка і суспільство. 2016. – № 7. – С. 189–194.

7. Arefieva, O.V., Kuzenko, T.B. (2005). Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv [Economic security planning of enterprises]. Kyiv: European University Publishing House. 170 p. [in Ukrainian].
7. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
8. Shtanhret, A.M. (2013). Metodychni zasady zdiisnennia konkurentnoi rozvidky v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Methodical principles of competitive intelligence in the system of economic security of the enterprise]. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy [Scientific herald of NLTU of Ukraine], No. 23.4, P. 302–307 [in Ukrainian].
8. Штангрет А. М. Методичні засади здійснення конкурентної розвідки в системі економічної безпеки підприємства / А. М. Штангрет // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – № 23.4. – С. 302–307.
9. Prokhorova, V.V., Prokhorova, Yu.V., Kucherenko, O.O. (2010). Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv: monohrafiia [Management of economic security of enterprises: a monograph]. Kharkiv: UkrDAZT. 282 p. [in Ukrainian].
9. Прохорова В. В. Управління економічною безпекою підприємств: монографія / В. В. Прохорова, Ю. В. Прохорова, О. О. Кучеренко. – Харків: УкрДАЗТ, 2010. – 282 с.
10. Nesterenko, S.A. (2019). Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Management of economic security of the enterprise]. Suchasni naukovi doslidzhennia na shliakhu do yevrointehratsii: materialy mizhnarodnoho naukovopraktychnoho forumu (21–22 chervnia 2019 r., Tavriya State Agrotechnological University named after Dmitry Motorny) [Modern scientific researches on the way to European integration: materials of the international scientific and practical forum], Part 2, P. 214–217 [in Ukrainian].
10. Нестеренко С. А. Управління економічною безпекою підприємства / С. А. Нестеренко // Сучасні наукові дослідження на шляху до євроінтеграції: матеріали міжнародного науково-практичного форуму (21–22 червня 2019 р., Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного). – 2019. – Ч. 2. – С. 214–217.
11. Korobchynskiy, O.L. (2009). Metodyka formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Methods of forming the system of economic security of the enterprise]. Aktualni problemy ekonomiky [Actual Problems of Economics], No. 4 (94), P. 41–45 [in Ukrainian].
11. Коробчинський О. Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства / О. Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4 (94). – С. 41–45.
12. Vasyliiev, O.V., Meita, V.I. (2013). Formuvannia systemy upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu promyslovykh pidpriemstv [Formation of the management system of economic security of industrial enterprises]. Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. prats [Economic analysis: a collection of scientific papers], Vol. 14, No. 2, P. 138–145 [in Ukrainian].
12. Васильєв О. В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств / О. В. Васильєв, В. І. Мейта // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – 2013. – Т. 14. – № 2. – С. 138–145.
13. Pashniuk, L.O. (2012). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist, skladovi ta faktory zabezpechennia [Economic security of the enterprise: essence, components and factors of maintenance]. Investytsii: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience], No. 22, P. 48–50. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2012_22_12 [in Ukrainian].
13. Пашнюк Л. О. Економічна безпека підприємства: сутність, складові та фактори забезпечення [Електронний ресурс] / Л. О. Пашнюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 22. – С. 48–50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2012_22_12.

14. Utenkova, K.O. (2019). Destabilizuiuchi chynnyky zovnishnoho i vnutrishnoho seredovyshcha pidpriemstva ta yikh vplyv na ekonomichnu bezpeku [Destabilizing factors of the external and internal environment of the enterprise and their impact on economic security]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and State], No. 8, P. 44–50 [in Ukrainian].
15. Arefieva, O.V., Vovk, O.M. (2018). Stiiki rozvytok pidpriemstv u mizhnarodnomu ekonomichnomu prostori: monohrafiia [Sustainable development of enterprises in the international economic space: a monograph]. Kyiv: NAU. 260 s. [in Ukrainian].
16. Shumilo, O.S. (2015). Chynnyky ta zahrozy ekonomichnii bezpetsi torhovelnykh pidpriemstv [Factors and threats to the economic security of commercial enterprises]. *BIZNES-INFORM*, No. 11, P. 240–245 [in Ukrainian].
14. Утенкова К. О. Дестабілізуючі чинники зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та їх вплив на економічну безпеку / К. О. Утенкова // *Економіка та держава*. – 2019. – № 8. – С. 44–50.
15. Ареф'єва О. В. Стійкий розвиток підприємств у міжнародному економічному просторі: монографія / О. В. Ареф'єва, О. М. Вовк. – К.: НАУ, 2018. – 260 с.
16. Шуміло О. С. Чинники та загрози економічній безпеці торговельних підприємств / О. С. Шуміло // *БІЗНЕС-ІНФОРМ*. – 2015. – № 11. – С. 240–245.